MEDIA VA AXBOROT SAVODXONLIGI VA MEDIA TA’LIMNING KONTSEPTUAL APPARATINI SHAKLLANTIRISH MUAMMOSI

No‘monova Ziyodaxon Botiralixonovna
Guliston davlat pedagogika instituti talabasi
Sattarov Alisher Alikul o‘g‘li
Guliston davlat pedagogika instituti o‘qituvchisi

Annotatsiya: *So‘nggi yillarda butun dunyoda media ta’limi ta’lim texnologiyasi sifatida sezilarli o‘zgarishlarga duch keldi. Ushbu o‘zgarishlar dunyoqarash, uslubiy, ijtimoiy, texnologik xarakterdagi turli omillar bilan bog‘liq. Amalga oshirilayotgan o‘zgarishlar shunchalik muhimki, media ta’limi ilmiy fikrning yetarlicha yosh yo‘nalishi sifatida yana kontseptual apparatni qayta ko‘rib chiqishni talab qiladi. Ushbu tezisda media ta’limining yangi kontseptsiyasini ishlab chiqish muammolari ochib berilgan.*

Kalit so‘zlar: *Media, axborot, savodxonlik, media ta’limi, media axborot savodxonligi, konsepsiya.*

Media ta’limi tizimidagi yangi tushuncha sifatida “media axborot savodxonligi” tushunchasi so‘nggi bir necha yil ichida axborot va media savodxonligi kabi tushunchalarning mohiyati, o‘ziga xosligi, o‘xshashligi va farqlarini taqqoslash natijasida paydo bo‘ldi. YUNESKO mutaxassislari tomonidan bir xil “media” va “axborot” tushunchalariga asoslangan savodxonlikning ikki turini birlashtirish g‘oyasi dunyoning turli mamlakatlaridagi ilmiy doiralarda qo‘llab-quvvatlandi. Ushbu g‘oya media ta’limi sohasidagi mutaxassislar, media va kutubxona hamjamiyati vakillari tomonidan ham qabul qilindi[2].

Media va axborot savodxonligi - bu qonunchilik va axloqiy me’yorlarga muvofiq va inson huquqlariga rioya qilgan holda axborot va bilimlarga kirish, ularni tahlil qilish, baholash, ulardan foydalanish, yaratish va tarqatish imkonini beradigan bilimlar, munosabat, ko‘nikmalar to‘plami. Media va axborot bo‘yicha savodga ega shaxs shaxsiy, kasbiy va ijtimoiy hayotda turli xil vositalar, manbalar va axborot kanallaridan foydalanishi mumkin. U qachon va qanday ma’lumot talab qilinishini va nima uchun, qaerda va qanday qilib olinishi mumkinligini biladi. U ushbu ma’lumotni kim va qanday maqsadlarda yaratganini va tarqatayotganini tushunadi, ommaviy axborot vositalari, xotira institutlari va boshqa axborot yetkazib beruvchilarning rollari, funktsiyalari va javobgarligi to‘g‘risida tasavvurga ega bo‘ladi. U ommaviy axborot vositalari va boshqa kontent ishlab chiqaruvchilari tomonidan uzatiladigan ma’lumotlar, xabarlar, taqdimotlar va tamoyillarni tahlil qilishi, bir qator umumiy, shaxsiy va kontekstual mezonlar bo‘yicha olingan va yaratilgan ma’lumotlarning ishonchliligini aniqlashi mumkin. Media va axborot savodxonligi aloqa va axborot texnologiyalariga ega bo‘lishdan tashqari, tanqidiy fikrlash, tushunish ko‘nikmalarini ham o‘z ichiga oladi.va kasbiy, ta’lim va ijtimoiy faoliyatning turli sohalarida ma’lumotlarni talqin qiladi.

Agar biz kontseptsiya haqida gapiradigan bo‘lsak, unda biz bu bir-biriga bog‘liq va bir-biridan kelib chiqadigan qarashlar tizimi ekanligini tushunamiz. Bugungi kunda media-axborot savodxonligining har qanday kontseptsiyasi haqida gapirishga hali erta, chunki asosiy ta’riflarni aniqlashda birlik yo‘q – “media”, “axborot”, “savodxonlik”, media-axborot savodxonligini shakllantirishning hamma tomonidan qabul qilingan asosiy maqsadi yo‘q, shu munosabat bilan yuqori darajaga erishish uchun o‘ziga xos xususiyatlarni, o‘lchov ko‘rsatkichlarini va

texnologiyalarni ajratish qiyin. Ammo eng muhimi, ko‘plab olimlar va mutaxassislar media-axborot kontseptsiyasining o‘zi ma’lum bir g‘oya, ma’noning chuqurligini his qilishga imkon beradigan kelajakdagi kontseptsiyaning ochiq tasviri sifatida qabul qilinmaydi[1].

Vazifaning ko‘p murakkabligi to‘g‘risida hisobot berib, biz ichki mantiqqa ega bo‘lgan media-axborot savodxonligi va media ta’limi tizimidagi tushunchalarning ba’zi yondashuvlari, printsiplari va talqinlari haqidagi tasavvurimizni taqdim etishga harakat qilamiz.

Birinchidan, biz media-axborot savodxonligi va media ta’limining kontseptual, uslubiy apparatini noosfera axloqiy-ekologik yondashuvi nuqtai nazaridan ko‘rib chiqamiz. Bu dunyoda uyg‘unlik tamoyillari, dunyoning genetik birligi, rivojlanayotgan shaxsda media tafakkurining shakllanishiga sub’ekt-sub’ekt nuqtai nazari asosida kontseptsiyani yaratishni o‘z ichiga oladi. Media - axborot savodxonligi g‘oyasi mantiqiy ravishda noosfera ta’limi kontseptsiyasiga kiritilgan [3], bu XX asr oxiridagi tabiiy fanlar, gumanitar tushunchalar va ta’lim amaliyotlarining yaqinlashishi. Ta’lim insoniyatning ilm-fan, pedagogika, psixologiya, falsafa, madaniyat, tafakkur rivojlanish tarixidagi barcha eng yaxshi yutuqlarini birlashtiradi.

Media ta’limi ochiq media muhitida amalga oshiriladi, u dunyoning yaxlitligi, uning uyg‘unligi va izchilligi g‘oyalari asosida ustoz va talabaning yuqori o‘zini ochib berish, ularning voqelikni idrok etishning barcha yo‘llari orqali o‘zaro ta’siri orqali shakllanadi. Media ta’limining yangi kontseptsiyasi dunyoning sub’ektivligi, uning xilma-xilligi va o‘zgaruvchanligi, global muvozanat va axborot almashinuvining barcha ishtirokchilarining o‘zaro bog‘liqligi g‘oyasini o‘z ichiga olishi kerak. U ommaviy axborot vositalariga organik ravishda singib ketgan ommaviy axborot vositasi sifatida talaba shaxsining ichki resurslarini faollashtirishga asoslangan bo‘lishi kerak.

Media-axborot savodxonligi va media ta’limi kontseptsiyasini ishlab chiqish uchun yangi va muhim bo‘lgan narsa, media ta’limi asosan ma’lumotli bo‘lishi kerakligini tushunishdir. Yurtimizda uzoq muddatli ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishi kontseptsiyasida shaxsni ijtimoiylashtirish, uni tarbiyalash va o‘qitish muammolari uchta ta’lim strategiyasini ko‘rib chiqadi-rasmiy, norasmiy va informatsion, ular mos ravishda uchta ta’lim turiga asoslanadi:

- rasmiy (boshlang‘ich, o‘rta, o‘rta maxsus, yuqori, qo‘shimcha),
- norasmiy (malaka oshirish kurslari tizimini rivojlantirish);
- axborot (har bir insonning o‘z-o‘zini rivojlantirish va o‘z-o‘zini tarbiyalash istagini har xil, ijtimoiy va iqtisodiy bo‘lmagan rag‘batlantirish).

Shuni ta’kidlash kerakki, “axborot ta’limi” tushunchasi Yevropa Ittifoqining uzluksiz ta’lim Memorandumida ham qayd etilgan [4]. Hali ham kam o‘rganilgan, axborot ta’lim - bu uyushgan pedagogik jarayonning qat’iy doirasidan tashqarida ijtimoiy-madaniy tajribani yo‘naltirilmagan rivojlanishi. Ommaviy axborot vositalari insonning dunyoni idrok etish, o‘zini o‘zi tashkil etish va o‘z taqdirini o‘zi belgilash uchun ichki motivatsiyasida namoyon bo‘ladi.

Ommaviy axborot vositalari ma’lumotni idrok etish jarayonini maxsus tarzda tashkil qiladi. Kommunikativ aloqalarni yaratish, ularning mavjudligi haqiqati bilan ular aloqadan makon va vaqtni olib tashlaydi va hayotimizning barcha sohalariga kirib boradi. Bundan tashqari, biz tushunamizki, insonning o‘zi ma’lum ma’noda ommaviy axborot vositalariga aylanadi, o‘zi orqali axborot oqimlarini o‘tkazadi, ularni o‘zgartiradi va yangi ma’lumotlarning manbasiga aylanadi.

Axborotni zamonaviy tushunish keng tarqalgan ommaviy axborot vositalari, vositachilik, aloqa g‘oyasiga mos keladi. Axborot faqat harakatda mavjud bo‘lishi mumkin, u oqadi va suv singari ijtimoiy organizmning barcha teshiklariga kiradi. Uni to‘sib qo‘yish mumkin emas, u bilan kurashish mumkin emas, turg‘unlik sharoitida u ma’lumot sifatini yo‘qotadi va siz ishonishingiz mumkin bo‘lgan qiymatni anglatmaydi. Shu nuqtai nazardan, axborot madaniyati ustunligi sharoitida shakllangan vakolatlar bugungi kunda asosan giper-texnologik jamiyatning muammolariga javob bermaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Hogan, M., & Bar-on, M. (1999). Media education. Pediatrics, 104(2), 341-343.

2. Masterman, L. (1993). The media education revolution. Canadian Journal of Educational Communication, 22(1), 5-14.
3. Maslova N.V. Noosphere education is a strategic resource of society. // collection of materials of the XXVIII International Scientific and Practical Training Conference / Sevastopol: Kruchinin L.Yu., 2010.
4. Memorandum on Lifelong Learning: [electronic resource] URL: http://www.znanie.org/docs/memorandum.html (access date: 01/22/2014).